

Моето бъдеще на специалист – мечти, планове и реалност

Силвия Николова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Книгата на Никола Георгиев „Учител по литература ли? Не съм един от тях“ започва с особено авторово посвещение: „На колегите учители – с уважение и съчувствие“. Разбира се, последната дума предизвиква учудване, а защо не и смут; изобщо – вълнува. В хода на разгръщането си книгата изяснява първоначалната неяснота, но по начин, по който големите текстове дават на читателите си отговори – с поставянето на въпроси. И ако някой допусне да се запита дали няма тук противоречие, нека не забравяме, че ще става дума за литература.

През оптиката на разглеждането на литературата и нейния прочит като една *всевъзможност* може да се стигне до тайната на обаянието ѝ: в самата същност на литературата е заложена метафората, а тълкуването ѝ е несводимост до еднозначността на единствено вярното. Оттук и предизвикателството при преподаването на литература. Оттук и ентусиазмът на бъдещия преподавател – моят ентусиазъм.

Проекция на идеалната учебна действителност виждам в двустранното споделяне на една обща отговорност – двустранна е отговорността за ангажимент и работа, в комуникативния процес в училище между преподавател и ученици. Това предполага една идеализирана ситуация на вътрешно мотивирани млади хора, убедени в значимостта на изучаването на български език и литература; млади хора, за които въпросът за утилитарността не представлява фокус на внимание като компенсаторен механизъм за извинение на леност или неохота, защото изграждането на собствената им културна програма е възприето като смисловопораждащо; млади хора, отворени към литературата и онова, което тя може да им донесе: развитие на читателски практики и култивиране на способности за критическо мислене.

Идеализираната представа за учебния процес пренебрегва проблема, че преподавателят рядко се изправя пред ученици, които са готови да се впуснат с изследователски ентусиазъм в дебрите на литературните светове. Обратното би било една утопия на литературното образование и непростима наивност. Учителят и неговите ученици, уви, невинаги представляват сплотена общност, която с общи усилия ще практикува в часовете любовта си към литературата.

Преподаването на литература само по себе си е предизвикателство в рамките на невъзможността да се поставят строги рамки на четенето ѝ. Вместо за рамки бих предпочела да говоря за възможни насоки, съобразени с исторически, социокултурни фактори, за извънвремеви (неконюнктурни) прочити. В крайна сметка часовете по литература не бива да ограничават мисълта в предварително зададени „правилни“ посоки и интерпретации, а да разширяват хоризонти, да подтикват креативността. Обект на интерес за училищната подготовка по литература е как текстът говори, защото той твърде често води свой отделен живот, напук на авторовите замисли и, така да се каже, има нещо вярно в идеята за „смъртта на автора“. В есето си „Как трябва да четем книги?“ Вирджиния Улф не просто не отговаря на стоящия в заглавието въпрос, а

изобщо го отменя: на практика няма нищо учудващо, че правило или единен метод за четенето не съществуват. И нека се съгласим, че четенето (тук нека се разбира осмислянето) е в някакъв смисъл съавторство.

Толкова за четенето. Нека се върнем към училищната действителност, където стигаме до предизвикателство, осезаемо по-различно от онова на самата литература като обект на училищен дискурс, – преподаването като проблем от педагогическо и методическо естество, като сблъсък с твърде много и най-вече извънлитературни фактори. Вече започва да ни става все по-ясно съчувствието на проф. Никола Георгиев към учителите по литература, нали?

По тази линия на разсъждение е, струва ми се, редно да се обърне внимание на обстоятелството, че напоследък в общественото пространство се разкискват особено остро въпросите около преподаването на литература в училище. Любопитно е да се проследи темата от гледна точка на академичните среди, включили се в „дебата“. Накратко, проблемите се свеждат до няколко неща. От една страна, учебната програма сама по себе си като целесъобразен подбор от литературни текстове (т.е. въпросът за „канона“); на следващо място, ролята на учителя – носител на професионална педагогическа подготовка, на широка лингвистична и литературоведска подготовка, но и на набор от собствено лични качества – като фактор, действащ в една несвършена система, но с потенциала за „реформа“ отвътре; и не последно по важност – проблемът за култивирането на читателски практики изобщо.

Не ми е работа да привеждам чужди аргументи, да анализирам различните становища и още по-малко – да критикувам. От значение е обстоятелство, че въпросът за изучаването на литература в училище е болезнено актуален и, откровено казано, неизчерпаем. И все пак вземането на отношение по последната тема изглежда може би най-безопасно. С неудобство ще направя повече или по-малко очевидната уговорка: става дума за традиционно, линейно четене от книжно тяло. На фона масово прекарвани часове в бездействие и безпамятност в интернет пространството, на фона на фрагментирания там език може би тази уговорка е необходима. Навиците на четене са свързани с упражняване на умствена дисциплина. Как днес се култивират читателски практики у младите хора, как книгата да се превърне от нещо овехтяло и невъобразимо скучно в привилегирован обект на интерес, когато интернет пространството е в пъти по-привлекателно и желано?

Фантазирането, пренебрегващо проблемите в образователната система и реалния училищен процес, е много по-приятно, но ако за момент се опитаме да проектираме модел, обърнат към действителността на училищната практика, ще трябва да вземем предвид един широк аспект от педагогически, утилитарни, културни кодове при инвестирането в изучаването българския език и литература.

Бъдещето си на специалист виждам в перспективите на опита за съчетаване, или по-точно казано – помиряване, на всички тези проблематични области от практическо и изобщо извънлитературно естество с плана на „романтичния“ дискурс, предполагащ онова специфично възприемане на литературата, което не се заучава, но за което са необходими усилия в логиката на всяка индивидуална културна програма. Неслучайно и започнах, препращайки към проф. Никола Георгиев, чийто фундаментален текст, конструира една ключова представа за литературата, без – и това е същественото и в

самата литература – да определя категорично, без да назидава. Ще си позволя обаче опит за въвеждане в някаква условна рамка: литературата е свързана с възможностите. Това именно е най-привлекателното за мен във възгледа ми за професионално развитие, но, струва ми се, това е най-привлекателното и в духовното общуване на всеки човек с книгата.

На бъдещото ми Аз – с любопитство и подкрепа.